ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 30 (2005)

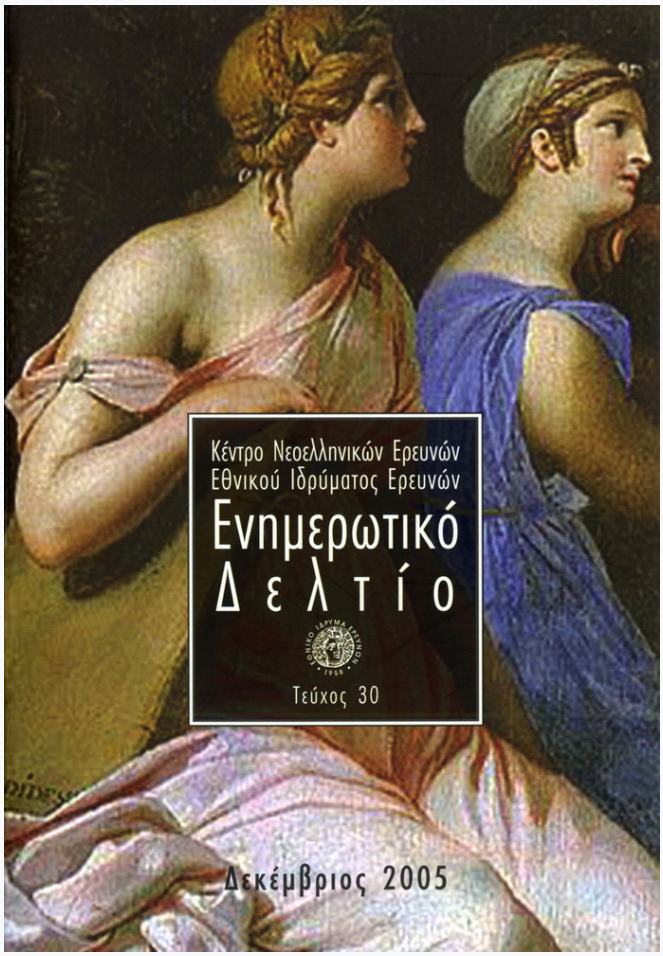

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ

doi: 10.12681/news.37

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ. (2008). *Ενημερωτικό Δελτίο*, *30*, 103–112. https://doi.org/10.12681/news.37

Διδακτορικές Διατριβές

Γιώργος Κουτζακιώτης,
L'Échelle de Cavalla et l'arrière-pays au XVIIIe siècle : commerce occidental et notabilité ottomane,
Πανεπιστήμιο Paris I, 2004, 314 σελ.
Επιβλέπων καθηγητής: Σπύρος Ασδραχάς

Πενήντα χρόνια συμπληρώθηκαν από τότε που δημοσιεύτηκε η διατριβή του Ν. Γ. Σβορώνου για το εμπόριο της Θεσσαλονίκης τον 18ο αιώνα, και στο διάστημα που μεσολάβησε, πολλές άλλες έρευνες πραγματοποιήθηκαν για το οθωμανικό εμπόριο κατά τον ίδιο αιώνα με βάση την προβληματική του Σβορώνου. Μελετώντας το εμπόριο της μιας ή της άλλης σκάλας του Λεβάντε, η θεματική των ερευνών αυτών "περιέπλευσε" σταδιακά, σαν ένα ιστιοφόρο της εποχής, μεγάλο μέρος των ακτών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Όσον αφορά το Αρχιπέλαγος και την ευρύτερη περιοχή του, μετά από το εμπόριο της Θεσσαλονίκης, εξετάστηκε εκείνο του Μοριά, της Κρήτης, της Ρόδου, της Χίου, της Μυτιλήνης, της Σμύρνης και, τέλος, της Κωνσταντινούπολης. Λαμβάνοντας υπόψη την ιστοριογραφική αυτή παραγωγή και κοιτάζοντας τον χάρτη του Αιγαίου, διαπιστώνει κανείς εύκολα ότι το εμπόριο της περιοχής ανάμεσα στην Κωνσταντινούπολη και τη Θεσσαλονίκη, τις δύο πρωτεύουσες - λιμάνια της Ρούμελης, δεν είχε αποτελέσει ως σήμερα αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης. Η Καβάλα βρίσκεται στη μέση της εκτεταμένης αυτής περιοχής του βορείου Αρχιπελάγους και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η εξέταση του εμπορίου της είναι προφανές.

Το ιστοριογραφικό αυτό κενό επιχειρεί καταρχήν να καλύψει η εν λόγω διατριβή, ακολουθώντας ωστόσο ιδιαίτερη ερευνητική διαδρομή σε σχέση με τις προγενέστερες σχετικές μελέτες, μια διαδρομή που υπαγορεύεται κυρίως από την ιδιαιτερότητα της υπό εξέταση περιοχής: Ο διαμετακομιστικός ρόλος της Καβάλας επιβάλλει την παράλληλη εξέταση της ενδοχώρας και των λιμανιών της ευρύτερης περιοχής αλλά και την πολύπλευρη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης. Για τη σύνθετη αυτή αναπαράσταση της οικονομικής λειτουργίας χρησιμοποιούνται κάθε είδους ερευνητικά εργαλεία: σουλτανικά και βασιλικά διατάγματα, διπλωματικές και εμπορικές επιστολές και εκθέσεις, εκκλησιαστικά και κοινοτικά έγγραφα, πιστοποιητικά διαμονής εμπόρων και στατιστικές εμπορευμάτων, ταξιδιωτικά κείμενα και γεωγραφικά εγχειρίδια, οδηγίες ναυσιπλοΐας και "αναγνωρίσεις" στρατιωτικών, χρονογραφίες και ημερολόγια, οικογενειακά αρχεία και ιδιωτική αλληλογραφία, χαρτογραφικό και επιγραφικό υλικό.

Η διατριβή δομείται σε τέσσερα μέρη που μελετούν διαδοχικά τη φυσική και ανθρώπινη γεωγραφία, την αγροτική και εμπορική οικονομία, τους δυτικούς και εντόπιους εμπόρους και, τέλος, τους αγιάνηδες και τη σχέση τους με τους εμπόρους. Έτσι, από τη "géohistoire braudélienne" ο αναγνώστης οδηγείται στην οικονομική ιστορία και τελικά στην κοινωνική ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος περιγράφει τον γεωγραφικό χώρο (την Καβάλα, τα γειτονικά λιμάνια και την ενδοχώρα) μέσα από το βλέμμα των ανθρώπων της εποχής, ακολουθώντας τους βασικούς οδικούς άξονες. Το δεύτερο μέρος εξετάζει τα είδη του εξαγωγικού εμπορίου της περιοχής, παρακολουθώντας κάθε προϊόν σε όλες τις φά-

σεις του από την παραγωγή ως την εξαγωγή: τόποι και εργασίες παραγωγής, παραγόμενη ποσότητα, ποιότητες, τόποι πώλησης, εμπορικές πράξεις, προετοιμασία προς πώληση, τόποι κατανάλωσης, εξαγωγική κίνηση, εξαγόμενες ποσότητες. Το τρίτο μέρος παρουσιάζει τους εμπόρους, τους δυτικούς (Γάλλους, Βενετούς, Ναπολιτάνους, Άγγλους, Αυτοκρατορικούς) και τους εντόπιους (χριστιανούς ορθόδοξους, μουσουλμάνους μπεκτασήδες, Ντονμέδες, Εβραίους). Το τελευταίο μέρος μελετά τους αγιάνηδες και τον ρόλο τους στο εμπόριο εστιάζοντας σε δύο περιοχές, στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της ενδοχώρας, στις Σέρρες, και στη μόνη πόλη-λιμάνι της περιοχής, στην Καβάλα. Τελικά, μέσα από τα τοπικά αυτά παραδείγματα, η διατριβή δίνει απαντήσεις σε θεμελιώδη ερωτήματα για τη θέση του δυτικού εμπορίου τον 18ο αιώνα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Δέσποινα Παπαδοπούλου,
Les Grecs à Paris à la fin du XIXe siècle : la construction d'une communauté migrante,
Παρίσι 2004, 372 σελ.
Επιβλέπων καθηγητής: André Guillou

Αντικείμενο της διατριβής αποτελεί η παρουσίαση της πρώτης ελληνικής κοινότητας που συγκροτήθηκε στο Παρίσι κατά το τέλος του 19ου αιώνα. Η ανάλυση αφορά τη διερεύνηση ερωτημάτων που σχετίζονται με τα δημογραφικά, τα κοινωνικά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, τα αίτια της μετακίνησής τους προς τη Γαλλία καθώς και την οργάνωση της κοινότητας.

Στόχος του πρώτου μέρους της διατριβής είναι να ξεδιπλώσει το προφίλ των Ελλήνων που αποφασίζουν να εγκατασταθούν στο Παρίσι από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Βασικές κατηγορίες πηγών που χρησιμοποιήθηκαν είναι οι γαλλικές απογραφές πληθυσμού, επεξεργασμένες από τη Statistique générale de la France, τα αδημοσίευτα ληξιαρχικά εκκλησιαστικά βιβλία του Αγίου Στεφάνου, της ελληνικής ορθόδοξης εκκλησίας στο Παρίσι, που αξιοποιήθηκαν για πρώτη φορά στη διατριβή αυτή, και οι αποφάσεις του γαλλικού Υπουργείου Δικαιοσύνης για παραχώρηση της γαλλικής υπηκοότητας σε Έλληνες.

Καταδεικνύεται ο ρόλος της Γαλλίας ως μιας κατεξοχήν χώρας υποδοχής μεταναστών την περίοδο εκείνη. Στη συνέχεια, μέσα από τη δημογραφική ανάλυση, παρουσιάζονται η εξέλιξη του ελληνικού πληθυσμού στη Γαλλία, η γεωγραφική κατανομή του, η σύνθεση κατά φύλο και ηλικία. Πρόκειται για έναν πληθυσμό νέο και ενεργό, ο οποίος αυξάνεται προοδευτικά και ο οποίος χαρακτηρίζεται από ποσοτική υπεροχή των ανδρών. Κύριοι προορισμοί για τους Έλληνες στη Γαλλία είναι το Παρίσι και η Μασσαλία.

Ειδικότερα, το Παρίσι θα μετατραπεί σε μια μεγάλη αστική αγορά προσελκύοντας μεγάλο μέρος των μεταναστών. Όσο για τα κοινωνικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων που επιλέγουν ως τόπο εγκατάστασης τη γαλλική πρωτεύουσα, παρατηρείται έντονη διαφοροποίηση και ετερογένεια. Έλληνες έμποροι, επιχειρηματίες και τραπεζίτες κατευθύνονται σε μια πόλη που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του καπιταλιστικού κόσμου επιδιώκοντας την επικερδή συμμετοχή τους στη διακίνηση κεφαλαίων. Πα-

ράλληλα, διάφοροι τεχνίτες, κυρίως γουναράδες, ράφτες και υποδηματοποιοί, καταφθάνουν στο Παρίσι ανταποκρινόμενοι στην πρόκληση της μεγάλης αγοράς εργασίας. (Η περίπτωση των γουναράδων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς όλοι οι πρώτοι αφιχθέντες προέρχονται από την Καστοριά.)

Εξάλλου, πολλοί Έλληνες φοιτητές και ορισμένοι καθηγητές πανεπιστημίου εγκαθίστανται στη γαλλική πρωτεύουσα της οποίας τα πανεπιστήμια είναι διεθνώς καταξιωμένα, ενώ η πόλη με την πολιτιστική ακτινοβολία της αποτελεί πόλο έλξης και για Έλληνες συγγραφείς, ποιητές, καλλιτέχνες, ζωγράφους. Την ίδια περίοδο το Παρίσι αποτελεί συνήθη επιλογή και για ορισμένους Έλληνες εισοδηματίες. Ως κέντρο παραγωγής πολιτιστικής δραστηριότητας συνιστά απαραίτητο σταθμό για τους κοσμοπολίτες μεγαλοαστούς της εποχής, προσφέροντάς τους επιπλέον πολλές ευκαιρίες για διασκέδαση.

Η επιλογή της εγκατάστασης στο Παρίσι είναι ενδεικτική για τη σημασία που αποκτά η Δύση, ως οικονομικό κέντρο, το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Έλληνες με διαφορετικά κοινωνικά χαρακτηριστικά στρέφονται πλέον προς τον δυτικό κόσμο αναζητώντας ένα καλύτερο οικονομικό μέλλον.

Ως προς την καταγωγή τους, τα μέλη της παροικίας προέρχονται κατά πρώτο λόγο από τη Μικρά Ασία, την Κωνσταντινούπολη, την Πελοπόννησο, την Αθήνα και τα νησιά του Ιονίου, αλλά και από τις Κυκλάδες, την Κρήτη, τη Μακεδονία, τη Θράκη και τα Δωδεκάνησα.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής εξετάζονται οι διαδικασίες συσπείρωσης των Ελλήνων παροίκων στο Παρίσι. Κύρια πηγή για την έρευνα αποτέλεσε το Ιστορικό Αρχείο του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών. Επίκεντρο της κοινοτικής ζωής είναι η ελληνορθόδοξη εκκλησία του Αγίου Στεφάνου, που αρχίζει να λειτουργεί από τα τέλη του 1895 και η κατασκευή της αποτελεί δωρεά του τραπεζίτη Δημήτριου Στεφάνοβιτς Σκυλίτση. Τη λειτουργία της διαχειρίζονται οι ίδιοι οι πάροικοι βάσει ενός καταστατικού.

Το 1857 ιδρύεται η *Société médicale grecque de Paris*. Την επόμενη δεκαετία, συγκεκριμένα το 1864, εμφανίζεται και η πρώτη *Association de bienfaisance grecque de Paris*. Τρία χρόνια αργότερα δημιουργείται η ελληνογαλλική *Association pour l'encouragement des études grecques*. Το 1884 συγκροτείται η *Association des étudiants Grecs de Paris*. Τέλος, η ίδρυση της εκκλησίας του Αγίου Στεφάνου θα οδηγήσει το 1899 στη σύσταση μιας νέας *Société hellénique de bienfaisance* στο Παρίσι. Συμπερασματικά, πόλους της κοινωνικής οργάνωσης της κοινότητας αποτέλεσαν η εκκλησία και η πρεσβεία με το προξενείο. Όσο για τους διάφορους συλλόγους, ενώσεις, αδελφότητες, είτε εστιάζουν τη δράση τους στο πιο μορφωμένο τμήμα της παροικίας είτε στην αλληλεγγύη προς τους απόρους, τελούν υπό τον έλεγχο της οικονομικής ελίτ της παροικίας αλλά και των ελληνικών διπλωματικών αρχών.

Εξάλλου, μία ενδιαφέρουσα πλευρά της παρουσίας των Ελλήνων στο Παρίσι που ερευνάται στη διατριβή είναι η κυκλοφορία περιοδικών εκδόσεων. Ο ελληνικός περιοδικός Τύπος στο Παρίσι του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα μπορεί να διακριθεί σε δύο κατηγορίες: στις εκδόσεις που αποβλέπουν να συνδυάσουν "το τερπνόν μετά του ωφελίμου" και σε αυτές όπου στα περιεχόμενα δίνεται έμφαση στην πολιτική.

Πέρα από τη θεματολογία, η τυπολογία αυτή στηρίζεται και σε μορφολογικά χαρακτηριστικά. Ενώ στην πρώτη ομάδα τα γνωρίσματα των περιοδικών της εποχής είναι φανερά, στις εκδόσεις της δεύτερης ομάδας η κατηγοριοποίηση παραπέμπει σε μια ενδιάμεση έντυπη μορφή όπου συνδυάζονται τα χαρακτηριστικά του περιοδικού με αυτά της εφημερίδας.

Ειρήνη Ριζάκη,
Οι "γράφουσες" ελληνίδες του ΙΘ' αιώνα και η διείσδυσή τους στο χώρο των γραμμάτων: έμφυλοι αποκλεισμοί και μετατοπίσεις,
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Φιλολογίας, Αθήνα 2004.
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού

Αντικείμενο της εργασίας αυτής είναι η σχέση των γυναικών με τη γραφή και τη δημοσιότητα στον ελληνικό 19ο αιώνα. Αρχικά εξετάζεται η σχέση των γυναικών με την ανάγνωση όχι μόνον γιατί ως συλλογικά σώματα του 19ου αιώνα οι αναγνώστριες είχαν προηγηθεί στην εμφάνισή τους των "γραφουσών". Κυρίως γιατί η αναγνωστική εμπειρία ως προϋπόθεση της γραφής συνιστά την πρωταρχική συνθήκη για τη μύηση στη γραφή και την τυχόν κατόπιν δοκιμή στην άσκησή της. Τα ευρωπαϊκά μυθιστορήματα, το προσφιλέστερο ανάγνωσμα των γυναικών, οι σχετικές επικρίσεις του ιδεολογικού λόγου και οι ποικίλες προσεγγίσεις της αναγνωστικής ωφελιμότητας αποτελούν τα κύρια ερωτήματα του πρώτου κεφαλαίου. Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετώνται τα γυναικεία περιοδικά ως προνομιακός χώρος για την πρόσβαση των γυναικών στη δημοσιότητα καθώς και η παρουσία τους στη βιβλιοπαραγωγή πρωτοτύπων και μεταφρασμένων έργων. Στο τρίτο κεφάλαιο διερευνώνται τα εμπόδια αλλά και οι διευκολύνσεις για την εμφάνιση των "γραφουσών" στη δημοσιότητα: η αναμέτρησή τους με τις οικογενειακές φροντίδες, η συγκρότησή τους ως υποκειμένων της γραφής, οι ανδρικές διαμεσολαβήσεις, ο ρόλος του εθνικού ζητήματος, η χρήση της ανωνυμίας και της ψευδωνυμίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά η διένεξη Ροΐδη-"γραφουσών" που αποτυπώνει χαρακτηριστικά στον φθίνοντα αιώνα τις δύο αντιτιθέμενες τότε απόψεις της κριτικής: τον περιορισμό των "γραφουσών" στο "γυναικείο ύφος" ή το δικαίωμα της συμμετοχής τους στην οικουμενική λογοτεχνία. Ο κατάλογος τέλος συγκεντρώνει στο επίμετρο αυτοτελείς, πρωτότυπες και μεταφρασμένες, εκδόσεις των γυναικών καθώς και δημοσιεύματά τους στον περιοδικό και ημερήσιο τύπο, μόνον όμως όσα αξιοποιούνται στην παρούσα εργασία.

Βιργινία Μαυρίκα,
Γραπτές διακοσμήσεις σε δημόσια και ιδιωτικά αρχιτεκτονήματα στην Αθήνα: 1832-1930,
Αθήνα 2005, τόμ. 1-2, 408 σελ (τόμ. 1), 1591 εικόνες (τόμ 2).
Επιβλέποντες καθηγητές: Νίκος Ζίας, Στέλιος Λυδάκης, Δημήτρης Φιλιππίδης

Η διδακτορική διατριβή αποτελεί την πρώτη προσπάθεια συγκέντρωσης και σφαιρικής μελέτης των γραπτών διακοσμήσεων σε αθηναϊκά κτήρια την περίοδο των πρώτων 100 χρόνων από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους.
Η μορφή και τα θέματα της κλασικιστικής

διακόσμησης, που εμφανίζεται στην Ευρώπη από τα μέσα του 18ου αιώνα αντλούνται από τη ρωμαϊκή και δη την πομπηιανή τέχνη. Στον ελλαδικό χώρο, η απομάκρυνση από τη μορφολογία του επονομαζόμενου "τουρκομπαρόκ" συστήματος διακόσμησης, που εφαρμοζόταν σε οικοδομήματα αξιωματούχων και πλούσιων εμπόρων την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, συμβαδίζει με τη στροφή του νέου ελληνικού κράτους προς τον δυτικό κόσμο.

Η εφαρμογή γραπτών διακοσμήσεων εξαπλώνεται στα δημόσια και ιδιωτικά αρχιτεκτονήματα της Αθήνας από το 1832 και διατηρείται μέχρι περίπου το 1930. Με βάση τα ρυθμολογικά χαρακτηριστικά τους προτείνεται η διάκρισή τους σε τρεις βασικές περιόδους: α' από το 1832 έως το 1875 εισάγονται και επικρατούν τα κλασικιστικά πρότυπα, β' από το 1875 έως το 1910 περίπου εμφανίζονται ιστοριστικές τάσεις, ενώ ο κλασικισμός συνεχίζει να έχει μια ισχυρή παρουσία, ιδιαιτέρως σε δημόσια κτήρια, γ' από τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα έως τον Μεσοπόλεμο έχουμε την εμφάνιση διακοσμήσεων σε ύφος art nouveau / Jugendstil, και την παράλληλη εφαρμογή κλασικιστικών συνθέσεων.

Οι ελληνικές αρχαιότητες και ιδιαίτερα η αρχιτεκτονική διακόσμηση θα λειτουργήσουν από την πρώιμη οθωνική περίοδο ως βασική πηγή έμπνευσης και άντλησης προτύπων. Σημαντική συμβολή στην εξάπλωση του κλασικισμού θα έχει το μάθημα της "Κοσμηματογραφίας" στο Σχολείο των Τεχνών, η διδασκαλία του οποίου προέβλεπε την αντιγραφή μοτίβων από την αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική, πλαστική και αγγειογραφία.

Από το 1870-1875 περίπου αρχίζουν να εμφανίζονται ιστοριστικές τάσεις σε ιδιωτικά κυρίως οικοδομήματα (νεογοτθικές, νεοαναγεννησιακές, νεομπαρόκ, νεοροκοκό συνθέσεις, και εκλεκτικιστικά σύνολα). Εξέχουσα μορφή αυτής της περιόδου είναι ο Γερμανός αρχιτέκτονας Ernst Ziller, που υπηρετεί πιστά ένα κλασικιστικό ύφος βασισμένο σε αρχαία και αναγεννησιακά πρότυπα, ενώ έντονες είναι και οι επιρροές του Theophil Hansen στα σχέδιά του.

Η αύξηση της κυκλοφορίας έντυπων ευρωπαϊκών τυπωμάτων με παραδείγματα διακοσμητικών συνθέσεων στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα θα συμβάλει στη διάδοση του ιστοριστικού, και αργότερα του art nouveau/Jugendstil ύφους από τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα. Την εποχή του Μεσοπολέμου, παράλληλα με την έσχατη εφαρμογή γραπτών διακοσμήσεων ενός εξαιρετικά λιτού, κλασικίζοντος ύφους, χρονολογείται και η επικράτηση των ανάγλυφων διακοσμήσεων και της χρήσης ταπετσαριών στους τοίχους.

Καθ'όλη την περίοδο 1832-1930 διαπιστώνονται τρία βασικά γνωρίσματα στις αθηναϊκές γραπτές διακοσμήσεις: κατ' αρχάς, η εφαρμογή τους σε ιδιωτικά κτήρια ευρύτατου φάσματος κοινωνικών και οικονομικών στρωμάτων (γεγονός που καταδεικνύει μια γενικότερη διάθεση για τη δημιουργία ενός καλαίσθητου, μνημειακού περιβάλλοντος στο πρότυπο των αρχοντικών οικιών)· δεύτερον, η μακρά επιβίωση του κλασικιστικού ύφους στις διακοσμήσεις (ιδιαιτέρως δημοσίων οικοδομημάτων)· τρίτον, η ρυθμολογική "ασυνέπεια", που συχνά παρουσιάζουν η αρχιτεκτονική μορφή και η γραπτή διακόσμηση ενός οικοδομήματος.

Συνολικά εξετάζονται περίπου 80 κτήρια, η έρευνα των οποίων βασίστηκε τόσο σε

επιτόπια μελέτη, όσο και στη μελέτη πολυάριθμων αρχιτεκτονικών, φωτογραφικών και ιστορικών αρχείων στην Ελλάδα, την Αυστρία, τη Γερμανία και τη Δανία.

Αντιγόνη Σαμίου,
L'image des Grecs modernes à travers les récits des voyageurs en langue française de 1830 à 1860,
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, 2005, 2 τόμοι, 466 σελ.
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Φρειδερίκη Ταμπάκη-Ιωνά

Η διατριβή βασίζεται στην εξαντλητική έρευνα και μελέτη περιηγητικών κειμένων της περιόδου 1830-1860, που εντοπίστηκαν σε ελληνικές βιβλιοθήκες, αφού ελήφθησαν υπόψη, όλοι οι σχετικοί με το θέμα κατάλογοι και κυρίως η ηλεκτρονική βάση δεδομένων του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών. Πρόκειται για μια περίοδο ιδιαίτερα κρίσιμη για την ανασυγκρότηση του ελληνικού έθνους μετά από την απελευθέρωση από τον τουρκικό ζυγό και παράλληλα για μια περίοδο κατά την οποία το περιηγητικό ρεύμα, με τη μορφή που είχε στα τέλη του 18ου αιώνα, έφτασε στην κορύφωσή του τις τρεις αυτές δεκαετίες πριν από την έναρξη του μαζικού τουρισμού.

Στο πρώτο μέρος της διατριβής αναπτύσσονται η ιδιομορφία του περιηγητικού κειμένου ως γραμματολογικού είδους, η ταυτότητα των περιηγητών και τα ποικίλα κίνητρα του ταξιδιού τους, το ιστορικό πλαίσιο της εποχής και οι συνθήκες του ταξιδιού μέσα από τις μαρτυρίες των ίδιων των ταξιδιωτών. Στόχος της ενότητας είναι να περιγραφεί το πλαίσιο της εικόνας των Νεοελλήνων και της ελληνικής ετερότητας μέσα από τις ποικίλες μορφές των περιηγητικών κειμένων που γράφτηκαν από διαφορετικούς ταξιδιώτες με αντίστοιχα ενδιαφέροντα, πνευματικό υπόβαθρο και στόχους.

Όσον αφορά στους θεματικούς άξονες γύρω από τους οποίους κινήθηκε η μελέτη, πραγματοποιήθηκε λεπτομερής ανάλυση των πληροφοριών που παρέχουν τα περιηγητικά κείμενα και που συνθέτουν την εικόνα των Νεοελλήνων σε όλες τις εκφάνσεις της παρουσίας τους και σε όλους τους τομείς της ζωής τους. Στο δεύτερο μέρος δίνεται έμφαση στους τρόπους απεικόνισης των Νεοελλήνων, στη σύγκρισή τους με τους αρχαίους προγόνους τους, στην εξωτερική εμφάνιση και στην ενδυματολογική τους συμπεριφορά, στον χαρακτήρα και την ηθική τους, στα διάφορα κοινωνικά στρώματα και τον θεσμό της οικογένειας, στον ρόλο του κλήρου και το θρησκευτικό συναίσθημα των πιστών, στην πολιτική τους συνείδηση, στην εκπαίδευσή τους, ενώ στο τρίτο μέρος στον πολιτιστικό τους κώδικα, στις συζητήσεις τους με τους περιηγητές και συνολικά στην αντανάκλαση της ελληνικής ετερότητας στα περιηγητικά κείμενα μέσα από την επαφή παρατηρούμενων και παρατηρητών.

Η επεξεργασία όλων αυτών των αποσπασμάτων ποικίλης θεματικής στηρίχθηκε, πέρα από τα ίδια τα πρωτότυπα κείμενα σε ευρεία θεωρητική και διεπιστημονική βιβλιογραφία (ιστορία, θεωρία της λογοτεχνίας, συγκριτική φιλολογία, κοινωνιολογία και εθνολογία). Επιπλέον η ανάλυση των πληροφοριών που συνθέτουν την εικόνα των Νεοελλήνων στηρίχθηκε σε θεωρίες της λογοτεχνικής εικονολογίας σχετικά με την απεικόνιση της ετερότητας και τον λόγο για τον "Άλλο". Ελήφθησαν υπόψη όλοι

οι προβληματισμοί, οι υποθέσεις, οι κρίσεις και οι προτάσεις που έχουν γραφτεί ως σήμερα για τον τρόπο με τον οποίο οι ταξιδιώτες βλέπουν, παρατηρούν, εξετάζουν και κρίνουν τον "Άλλο", για τις σχέσεις που καλλιεργούν μαζί τους, για τα κριτήρια που επηρεάζουν τις εκτιμήσεις τους και κατ'επέκταση τις μαρτυρίες τους, για τα στερεότυπά τους, τα κίνητρα και τις προσδοκίες τους από το ταξίδι και την επαφή τους με έναν ξένο λαό.

Η πολυπλοκότητα της απεικόνισης της ελληνικής ετερότητας στα περιηγητικά κείμενα εμφανίζεται στις ποικίλες αισθητικές και ιδεολογικές προσεγγίσεις του "Άλλου" δημιουργώντας τελικά μια στερεότυπη εικόνα, ιδεαλιστική ή επικριτική υπαγορευμένη από την κλασική παιδεία των ταξιδιωτών και επηρεασμένη από το ρομαντικό ρεύμα είτε ρεαλιστική και απόμακρη υπογραμμίζοντας τη διαφορά και την ιδιαιτερότητα, τα αξιοπερίεργα στοιχεία του ελληνικού λαού σε σύγκριση με τις πολιτισμικές ορίζουσες του κάθε παρατηρητή.

Kyrillos Nikolaou,
La diplomatie européenne au Proche-Orient au XIXe siècle. Le cas de Chypre vu par la diplomatie française (1878-1890),
Université de Paris I, 2004, 426 σελ.
Επιβλέπων καθηγητής: Σπύρος Ασδραχάς

Όπως δείχνει ο τίτλος της, η διατριβή αυτή αφορά τις γαλλικές πολιτικές θεωρήσεις για την Κύπρο με αφετηρία τη βρετανική κατοχή με ό,τι αυτή συνεπάγεται ως προς τα συμφέροντα της Γαλλίας στην Εγγύς Ανατολή. Η ουσιώδης τεκμηρίωση στηρίζεται σε σειρά εκθέσεων των γαλλικών, μάλιστα προξενικών, υπηρεσιών, γεγονός που επιβεβαιώνει τον σκοπό του συγγραφέα να αποδείξει, δηλαδή, από το ένα μέρος, τις γαλλικές θέσεις και, από το άλλο, τις απόψεις των γαλλικών υπηρεσιακών παραγόντων για τις καταστάσεις και πραγματικότητες του νησιού. Ωστόσο, η τεκμηριωτική βάση υπερβαίνει το αποδεικτικό υλικό που έχει τύχει προνομιακής μεταχείρισης· το ίδιο συμβαίνει και με τη χρονολογία που υπερβαίνει (κυρίως ως προς τα προηγούμενα) τα επιλεγμένα χρονικά όρια. Το αφετηριακό σημείο (1878) αιτιολογείται σαφώς· το καταληκτήριο εξαρτάται από τεκμηριωτικές και συγγραφικές υποχρεώσεις: πάντως, το χρονικό εύρος πλαισιώνεται επαρκώς τόσο ως προς τις μικρές κινήσεις (ανάμεσα στις οποίες και η δημογραφία) και ως προς τις συγκυριακές ή θεσμικές καταστάσεις. Έτσι, ο συγγραφέας μπόρεσε να σχεδιάσει ό,τι έπρεπε να συγκρατήσει από την ιστορία του νησιού: τη δημογραφική του συνθετότητα, επακόλουθο του οθωμανικού αποικισμού, καθώς και των θρησκευτικών μεταβολών· την πολιτισμική του φυσιογνωμία, προϊόν μακρόχρονων πολιτισμικών επαφών· τις θρησκευτικές του σταθερές, πνευματικές και συγχρόνως θεσμικές.

Πέρα από τις εμμονές αυτές, λαμβάνονται υπ'όψη και οι μάλλον "δυναμικές" όψεις, κυρίως η ανάδυση μιας ελληνικής εθνικής συνείδησης που αφορά την πλειονότητα του πληθυσμού: αν η ελληνική συνδήλωση αποτελεί ένα από τα διακριτικά χαρακτηριστικά των ορθόδοξων ελληνόφωνων Κυπρίων, ωστόσο η ιδέα του έθνους και το σύνδρομό της, η ένωση με την Ελλάδα, δεν πραγματώνονται παρά μέσα από ιστορικές περιπέτειες που ο συγγραφέας τις υποδεικνύει με τρόπο συνεκτικό και απο-

δεικτικό. Η αφήγηση γίνεται λεπτομερής από τη στιγμή όπου εισάγεται ο αναγνώστης στο περιχαρακωμένο πεδίο παρατήρησης της διατριβής.

Οι ανταγωνισμοί, μάλιστα οι συγκρούσεις, ανάμεσα στη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία εμφανίζονται *εν σμικρώ* στο νησιωτικό πεδίο: ενδεικτικό παράδειγμα, οι απώλειες της γαλλικής επιρροής στην προστασία των καθολικών χριστιανών που συνιστούν λατρευτικές μειονότητες στην Κύπρο. Ο διεθνής συσχετισμός δυνάμεων εξειδικεύεται στην κυπριακή περίπτωση κι αυτό επιτρέπει να δειχθεί η γεωπολιτική σημασία του νησιού. Με την αφήγηση μιας μικρόχρονης ιστορίας, που τυπικά ανήκει στη διπλωματική ιστορία, ο συγγραφέας μπόρεσε να αναχθεί σε όψεις μιας ευρύτερης ιστορίας, εκείνη της αποικιοκρατίας, μέσω των αποικιοκρατούμενων και της συνθετότητάς τους: συνθετότητα που, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ενέχει τις προϋποθέσεις μελλοντικών συγκρούσεων, αλλά και μήτρα συγκλίσεων που ανακύπτουν από μακραίωνες συμβιώσεις των ανθρώπινων συντελεστών του νησιού, διαφορετικών αλλά και συγγενών.

Κώστας Κατσάπης,
Ήχοι και απόηχοι: κοινωνική ιστορία του ροκ εν ρολ φαινομένου στην Ελλάδα, 1956-1967,
Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας 2006, 479, σελ.
Επιβλέποντες καθηγητές:
Γιάννης Γιαννουλόπουλος, Πέτρος Πιζάνιας, Σταύρος Κωνσταντακόπουλος

Κύριος στόχος της διατριβής είναι η διερεύνηση του απόηχου που είχε στην ελληνική κοινωνία την πρώτη μεταπολεμική περίοδο το ροκ εν ρολ, μία μουσική και χορευτική μόδα, η οποία εμφανίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του '50, "αυτονομήθηκε" από τη χορεία των μουσικών που είχαν γνωρίσει μια κάποια επιτυχία τα προηγούμενα χρόνια, και μεταβλήθηκε σύντομα σε κοινωνικό φαινόμενο, που ήδη από την εμφάνισή του το 1956, προκάλεσε ένα έντονο ενδιαφέρον για την κατανόηση των όποιων συνεπειών είχε (ή θεωρήθηκε ότι θα είχε) για τους νεαρούς θαυμαστές του.

Η διδακτορική διατριβή αποτελείται από έξι κεφάλαια, και συνοδεύεται από παράρτημα φωτογραφικής τεκμηρίωσης και χρονολόγιο. Στο πρώτο κεφάλαιο (σ. 1-40) εξετάζεται η ανάδυση του ροκ εν ρολ τη δεκαετία του '50, εστιάζοντας στις μουσικές του ρίζες και τους κυριότερους καλλιτεχνικούς του εκπροσώπους. Στο κεφάλαιο αυτό διατυπώνεται η άποψη ότι το ροκ εν ρολ σε καμία περίπτωση δεν υπήρξε μια "νέα" μουσική, αλλά αντίθετα αποτελεί την απόληξη μιας μακράς εξέλιξης που είχε η λαϊκή νέγρικη μουσική από τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα. Εξετάζοντας την εμφάνιση του ροκ εν ρολ στο προσκήνιο, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι αν οι απαρχές του ως μουσικού είδους, βρίσκονται κάπου ανάμεσα στο νέγρικο ρυθμ εν μπλουζ και το λευκό κάντρι, η ανάδυση του ροκ εν ρολ ως κοινωνικού φαινομένου, θα πρέπει να εντοπιστεί στο ιδιαίτερο σημασιολογικό περιεχόμενο που αυτό απέκτησε στα μέσα της δεκαετίας του '50, όταν και έγινε αντιληπτό ως μια μουσική ικανή να ωθήσει τους νέους στην ανεξέλεγκτη σεξουαλική δραστηριότητα και την παραβατική συμπεριφορά.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, το ροκ εν ρολ

εμφανίστηκε στις αρχές του 1956, ενώ κύριος δίαυλος για τη διάδοσή του φαίνεται πως υπήρξε η προβολή της ταινίας "Η Ζούγκλα του Μαυροπίνακα", καθώς και μιας σειράς "ροκ εν ρολ ταινιών", κινηματογραφικών ταινιών δηλαδή που είχαν ως αποκλειστικό τους στόχο την παρουσίαση καλλιτεχνών του μουσικού αυτού είδους, τη διαφήμιση και τη διάδοσή του σε παγκόσμια κλίμακα (σ. 41- 70). Η έλευση του ροκ εν ρολ (και) στην Ελλάδα στάθηκε η αφορμή για να ξεκινήσει μία δημόσια συζήτηση σχετικά με τις επιπτώσεις που επρόκειτο να έχει η μουσική αυτή για την ελληνική νεολαία. Προσαρμόζοντας στα ελληνικά δεδομένα απόψεις που την ίδια εποχή διατυπώνονταν σε πολλές χώρες του κόσμου, οι (συνήθως επικριτικοί απέναντι στο ροκ εν ρολ) σχολιαστές, επιχείρησαν να τεκμηριώσουν την άποψη ότι αυτό υπήρξε υπεύθυνο ή τουλάχιστον συνυπεύθυνο, για την παράλληλη εμφάνιση μιας νεολαίας που φαινόταν να χαρακτηρίζεται από μία σεξουαλική δραστηριότητα έντονη και μη ελεγχόμενη (σ. 71- 118), καθώς και για ένα κύμα νεανικής παραβατικότητας (σ. 119- 173), βασικοί πρωταγωνιστές του οποίου υπήρξαν οι περίφημοι "τέντυ- μπόυς" ή "οχληροί νέοι" επί το ελληνικότερο.

Η έκρηξη της "Μπητλομανίας" στις αρχές της επόμενης δεκαετίας τροφοδότησε με άφθονο καύσιμο τη δημόσια συζήτηση σχετικά με τις "καταστροφικές" συνέπειες του ροκ εν ρολ. Η νέα γενιά που φαινόταν να ταυτίζεται με τους Μπητλς, εικονογραφήθηκε ως μια γενιά που υποτίθεται πως χαρακτηριζόταν από άκρατο ηδονισμό και μια άνευ προηγουμένου αυθάδεια, έχοντας για πρώτη φορά στην ιστορία τα δικά της πολιτισμικά σύμβολα ταυτότητας, τις δικές της ενδυματολογικές και μουσικές προτιμήσεις. Η εμφάνιση του "χάσματος γενεών" στα μέσα της δεκαετίας του '60 (επομένως και η ερμηνεία του), φαίνεται πως προκάλεσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο λόγω της αυταπόδεικτης σημασίας του, αλλά λόγω (και) της πολιτικής συγκυρίας: με αφετηρία την κρίση του Ιουλίου του 1965, υποστηρίζεται πως εντάθηκαν οι απόπειρες για την κατανόηση της συμπεριφοράς που επεδείκνυαν τα "οργισμένα νιάτα", καθώς και για τον εντοπισμό των όποιων συνδέσεων θεωρήθηκε πως υπήρχαν ανάμεσα στην "αυθάδειά" τους και στην "πολιτική αυθάδεια" την οποία υποδείκνυε η δυναμική εμφάνιση της νεολαίας στο προσκήνιο (σ. 174- 255).

Εάν για τους αυτόκλητους υπερασπιστές των ηθών το ροκ εν ρολ υπήρξε γενεσιουργός αιτία μιας νεανικής συμπεριφοράς ισοδύναμης με την "ηθική πτώση" και το "παραστράτημα", το ενδιαφέρον της Αριστεράς για το ροκ εν ρολ υποστηρίζεται πως είχε κατά βάση πολιτικές αφετηρίες (σ. 256-386). Κάνοντας συστηματική χρήση τεκμηριωτικού υλικού από το αρχείο της Νεολαίας ΕΔΑ και της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη, ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη ότι το ροκ εν ρολ έγινε αντιληπτό από την Αριστερά (και προβλήθηκε) ως η αιχμή του δόρατος μιας επιχείρησης "εξαμερικανισμού" της ελληνικής νεολαίας, η οποία φέρεται ότι είχε ξεκινήσει στα μέσα της δεκαετίας του 50, και εντάθηκε μετά την εμφάνιση των Μπητλς στο προσκήνιο το 1964. Καθοριστικό σημείο για την εμπέδωση της άποψης αυτής, υπήρξε η, αρχική τουλάχιστο, πρόσληψη του ροκ εν ρολ ως μιας νέας μορφής της τζαζ, γεγονός που οδήγησε

στο να κληρονομήσει η νέα μουσική μόδα όλες τις ψυχροπολεμικές φορτίσεις που η τζαζ κουβαλούσε από τη λήξη ήδη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στη διατριβή επιχειρείται να εντοπιστούν οι συνέχειες αλλά και οι τομές που υπάρχουν στην οπτική της Αριστεράς, καθώς και να συνδεθούν οι τελευταίες με ευρύτερες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα τις δύο πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες στην ελληνική κοινωνία και διεθνώς (ανάδυση κυπριακού, Ιουλιανά, λειτουργία παρασυντάγματος, πόλεμος Βιετνάμ κλπ).

Συνοψίζοντας, βασική θέση που διατρέχει τη διδακτορική διατριβή από την εισαγωγή της έως τον επίλογο, είναι ότι η ανησυχία που προκάλεσε η εμφάνιση του ροκ εν ρολ στα μέσα της δεκαετίας του 50, υπήρξε κατ' ουσία προσχηματική. Η δριμεία πολεμική που (μάλλον παράδοξα) ασκήθηκε σε μια μουσική και χορευτική μόδα, υπέκρυπτε μια βαθύτερη ανησυχία σχετικά με την εισαγωγή στην Ελλάδα προτύπων συμπεριφοράς στα οποία, είτε αυτά χαρακτηρίστηκαν "αμερικανικά" (από την Αριστερά), είτε "δυτικά" (από την Εκκλησία της Ελλάδος και από θεολογικούς κύκλους), αποδόθηκε οπωσδήποτε αρνητικό πρόσημο.

ΤΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΕΙΕ, ΤΕΥΧΟΣ 30
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2005
ΣΤΙΣ "ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΕ"

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΕΙΕ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:
ΟΥΡΑΝΙΑ ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΙΩΤΗ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΦΟΙΝΗ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΛΙΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ
Διευθυντής ΙΝΕ/ΕΙΕ